44ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2421 Կ. ՊՈԼԻՍ — ՇԱԲԱԹ 9-22 ՄԱՅԻՍ 1909 — 9 ՄԱՅԻՍ 1325-Հ ՀԷՄԱՅԻԼ ԻՎ. ԷՎԱՎԷ 1327

منظومهٔ افكار ارمنجه يومى غزته
صاحب امتيازى: (اوخانس فريد)
اداره‌خانه‌سى — باب عالى جاده‌سنده نومرو ٥٤

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ԿՆԽԿ. ՏՐԿ. ՎԵՑՄՍ.
Պոլսոյ համար 80 դրս. 50 դրս.
Գաւառներու համար 108 » 60 »
Արտասահմանի » 25 Ֆր. 14 Ֆր.

ՅԱՅՏԱՐԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ
Մէկ անգամի համար տողը 5 դր., մէկէ աւելի ծանուցմանց համար մասնաւոր պայմաններ

Մանկական Էֆքեար

ԱԶԱՏԱԿԱՆ ԱՆԿԱԽ ՕՐԿԱՆ

JOURNAL ARMÉNIEN
MANZOUMÉ-I-EFKIAR
54 Grand'Rue de la S. Porte, 54
Constantinople

ՏԷՐ ՕՐ ՏՆՕՐԷՆ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Ֆ. ԳԱՅՍԷՐԵԱՆ
ՈՐՈՒ Կ'ՈՒՂՂՈՒԻ ԱՄԷՆ ԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ՊԱՆԳԸ Ա.ԼԻ ՀԱՍՏԻՍԻ, ԹԻՒ 54

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՈՒՂՂՈՒԱԾ ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՏ ԶԵՆ ՏՐՈՒԻՐ

✷ 10 ՓԱՐԱ ✷ — ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՄԵՆԶԱԳՈՒՄԷ ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ԱՄԷՆ ՕՐ ԱՐՇԱԼՈՅՍԻՆ — ✷ 10 ՓԱՐԱ ✷

ԴԷՊԻ ԵԼԼՏԸԶ

«ՈՃԻՐՆԵՐՈՒ ՔԱՂԱՔԸ»

Հայու մը վրայ ո՛րքան այլանդակօրէն հետաքրքրական եւ մելամաղձոտ ազդեցութիւն կը գործէ Եըլտըզի տեսքը։ Հայկական տառապանքներու ա՛յդ Գողգոթային վերելքը անուն խաչելութիւն մը կը յիշեցնէ. ամբողջ ցեղի մը փճացման հանդէպ գինովցած դիւահանոյր ոգիի մը այդ ապաստանարանը իր նմանը չունի ժողովուրդներու ճակատագրին հետ խաղացող արքայական մարդասպաններու պատմութեան մէջ։

Ոսկեղջիւրի եւ Մարմարայի ափերէն վեր որքան բնական նոյնքան արուեստական բլուրի մը կուտկէնին վրայ աշտարակով չէնքերուն և դղեակներուն այդ կարկառակոյտը՝ ամբողջ երեսուն երեք տարի քամ՝ն՝ելց քաղաքակրթութիւնը, եւ ծիրանով պարծենցող վեհապետեւրուն ճակտին խարանդրոշմ մը եղաւ, եւ մինչեւայն տեսն ցոյց տուաւ թէ մարդկային ի՛նչ ոչնչութիւններ կրնան յաճախ ծածկուիլ, պատրաստակուլ թագերու եւ ոսկեճամուկ վերարկուներու տակ։

Եըլտըզի Դուռը բարձրագոյն նախատունք մըն է արքայական մեծվայելչութեանց, եւ անկեալ այսահարին կեանքը յուռնիլ մը բոլոր անոնց համար, որոնք, —իրենց դիրքին բարձրութեան անարժան,— հասարակ կեանքի պատուանդաններէն շատ վեր կ'երթան կը հանդչին ոսկեզէն գահոյքներու վրայ, մահկանացու պարզ և յաճախ գեղջկի կերպարանքին տակ ծաղրելիօրէն յոխորտանոտ արտաքին մը գեղեցեալով կեանքի պայքարը մղող քրտնաթոր դասակարգին աչքին առջեւ։

Եըլտըզ անհնութիւն մըն է ցաւերու, տառապանքներու, մարդկեղէն Անբանին բոլոր ընդվզարքարչ ախտերուն, եւ այլասեռած մարքի մը անսահման, անթիւ բանդագուչանքներուն։ Հառաչանք մըն է Եըլտըզ, տառապող, սպանուող, չարչարուող, կասկածող միլիոնաւոր մարդոց կսկիծի վայնասուններէն ձեւացած, մարմնաւորուած, արցունքաքամոց մը, ուրուականներու հեշտարան, պատապարան ամէն գծծութեանց, և անփչրելի ժայռ մը յառնշդիմութեան ամէնէն զօրաւոր հոսանքներուն դէմ, վերջապէս ջղայնացած՝ ծառացած օձ մը, որուն մահասարսուռ սոյլը սարսափի գետնամներ կը սահեցնէ դղեակներուն մէջէն։

Շէնք մը՝ որ երեսուն երեք տարի թաքաւ քաղաքակրթութեան վրայ, դարբարդ պայքարներու, երկունքի ա՛յդ վերժածին վրայ։ Շէնք մը, ուր սարքուած խնծիդներէն և քաղաքական հուշիներու յաղողութենէն չլմորած Դիւանագիտութիւնը երկար երկա՛ր տարիներ գլուխ ծռեց կարմիր Տանտէրերն ուրքերուն առաջեւ..., իր զօրութիւնը և արդարութեան գիտակցութիւնը զոհացած համարելով մեր նաչնորհներու և արտոնութիւններու ոսկեներ արդիւնքներուն մէջ, որոնցմով մէկ կողմէն Թուրքիա կը փճանար տնտեսապէս, և միւս կողմէն ամբողջ ազգի մը գոյութիւնը նիւթապէս, և ամբողջ հայրենիքին պասիւբ բարոյապէս։ Շէնք մը, որ կ'ասպնջականէր լարոյական ջատագովներ, և չանսոյ քաղաքականութեան պարապոյ ժամերուն իրրեւ պատուելի Տիրոջ Հօսքը քարոզելու յանդգնողներ, մինչ Թուրքիա արիւնաքամ կ'ըլլար և Հայը կը զոհուէր...։ Կոթող քաղաքակրթութեան ա՛յդ շէնքը։

Ահա Եըլտըզի «բարոյական» կողմը։

Անջատ և զոգցեա կիսատարտ չէնքերու ամբողջութիւն մը, կասկածի տաղնոտող նպատակներէն զրուած չնոյնին քըմայքը հոս ու հոն բարձրացուցած է չէնքի մասեր, ծառերու եւ թուփերու խառնուածի թաքնութեանց մէջ գալարուած, պարտէզներուն ծոցին մէջ արուեստական և մնագամայն գեղարուեստական պատկերներ, որոնք ո՛չ միայն չենոյնն ցնցումները կը պատմեն, այլ նաև հեշտասութիւններ, բոլոր, թոյրն սիրատենչ և կնամնծար հոգին, եթէ երբեք կարելի է «հոգի» երեւակել Ա.ղտիւլ Համիտի մարմնին ու անոր զազրագործութեանց մասիսային մէջ։ Վարանոտ ճարտարապետութիւն մը բոլոր այդ չենոնամասերուն վրայ կը պտղտնէ վարպետներուն տրամաբանութիւնները, երկիւղի եւ վանդի տակ սմքած վարպետներուն, որոնք մեծ վարպետին յատակագիծը ի գլուխ հանելու սպառնացայտ հրամանին ներքեւ կաչխնդուած, մոռցած են իրենց արուեստին այբուբէնը և կը գործեն միմիայն դիւալուկ կաղամաորէն ազդեցութեամբը։ Հոս խոշոր դղեակ մը, հոն մանրադիտական շաղ մը, այլուր ծառերու հատ չիդերէն պարուսակուած գաճաճ քառանկիւն մը, մէկ սենեակէ բաղկացած, եւ ամենքն ալ գրեթէ անյայտացած ծառերուն ու թուփերուն յարազուարճ հովանիին տակ, որ իր զովութիւնը եւ յատնեանական դալարութիւնը կը գարմանէ Մարմարայի եւ Ոսկեղջիւրի սիւքերէն։ Բայց, աւա՛ղ, այդ ամբողջ հոյակապութիւնը զարհուրանքի ապառորթիւն մը միայն պիտի թողու օսմանցի քաղաքացիին վրայ, որուն գլխէն ա՛յնքան վայրենաբար մռնչեցին Ապտիւլ Համիտի կործանարար քամիները։ Դիտելի է որ Եըլտըզ ամբողջ թաքստոց մըն է, իր տիրոջ սև խորհուրդներուն պատկանդարան մը։ Հոն ո՛չ միայն վայելուչ բան մը չկայ, այլ ոչ իսկ ճաշակ, ոչ համաչափութիւն, ոչ ձեւերու դաշնակութիւն։ Միջնադարեան պարզակենցաղ ասպետներուն կեանքը պիտի յիշեցնէր Եըլտըզ, եթէ չէնքերը թառած ըլլային լերկ բլուրի մը գագաթին վրայ կամ կողքին փռուած։ Ամէն տեսակ ճարտարապետական սեռերու տարբերանոն կերտուածք մըն է Եըլտըզ կոչուած Համիտական որջը։ Բնական տեսարան է աւելի որ հեշտանքի խաղանք մը կ'տաթէ Չիդերուդ. անկէց գրեթէ ամբողջ Պոլիսը աչքիդ առջեւ կը պարզուի իր զանազան մասերով։ Եւ զարմանալի կը մեռցուին երբեմն. բայց գլխատումներուն մեծագոյն մասը՝ Պալատին դուրսը միայն կը գործադրուի և չատ անգամ ալ հեռաւոր նահանգներուն մէջ, ուր նախապէս աքսորուած կ'ըլլան դատապարտուածները։

Շատ հաղուադէպ է որ Սուլթանը պաշտօնապէս հրամայէ մէկու մը մահը, կէս բառով մը հակցուելուն վատահ, իր մահաձիւռները գրեթէ կեղծուկ լռիմացութեամբ մը փաթթուած են. այսպէս, խիստ չափաւոր դարձուածքով(*) ըսուածք մը որ տարտամ փափաք մը կ'արտայայտէ, «Շատ կը փափաքէի որ այս մարդը չապրէր իմ կայսրութեանս մէջ», խիստ յատակ վճիռ մը կը նկատուի տիրոջ գաղտնախորհուրդ կամքերուն եռանդուն գործադիրներուն կողմէն։

Շատ մը նեղիչ անձերու համար գործածուած խօսելակերպը՝ ա՛լ աւելի զգուշաւոր է, եւ անոր պարզութիւնը արեւելեան մեծութեան մը դրոշմը կը կրէ։ Ապտիւլ Համիտ, կասկածական կնիքէն զատ, զոր մեծ Վէզիրը կը դնէ պաշտօնական գրութիւններու ներքեւ, եւ իր անձնական կնիքէն զատ, որ իր բոլոր դրամական գործառնութեանց մէջ իր ստորագրութեան տեղը կը բռնէ, ուրիշ երրորդ մըն ալ կը գործածէ, թուրքերէն վուր մեօհիւրի անունը կրող։

Այս զարհուրելի նշանը կրող ծրար մը, աքսորեալին ընկերանալու պաշտօն ունեցող Եըլտըզի սպայի մը յանձնուած, սարսռազդեցիկ եւ անդառնալի մահավճիռի մը ճշգրիտ իմաստն ունի։

* * *

Առտուան ժամը ութէն ի վեր, Եըլտըզի մէջ ոգեւորութիւնը կը սկսի։ Քարտուղարներն ու սենեկապետները կը հասնին մէկիկ մէկիկ, յետոյ, Պալատին մնայուն պաշտօնականները. անթուելի լրտեսները, մեծ ու պզտիկ. հայթայթիչները, հնարիկներները, աղերսարկուները, Եըլտըզ է բոլոր գործերուն ու բոլոր սադրանքներուն կեդրոնը։ Այս երթեւեկը պիտի ընդհատուի չարունակէ մինչեւ իրիկուն, որպէս զի վերսկսի հետեւեալ օրը։

Առաջին վայրկեանէն այլանդակ երեւցող հակասութեամբ մը, ո՛չ մէկ արքայական բնակարան ա՛յնքան դիւրութեամբ մատչելի չէ եղած։ Ապտիւլ Համիտ, որ իր ժողովուրդին անտեսանելի է, եւ որ ասոր ու իր նուիրական անձին միջև առնանցանելի պատուարներ քաշել սուեր է, կ'ուզէ սակայն որ իր հպատակներուն ամենէն խոնարհները իր պալատին մէջ ընդունուին. արդարեւ ընդունելու համար չէ անոնց աղերսագիրները, գանգատներն ու պահանջումները, որոնց խուլ կը մնայ, միմիայն անոնց մասնութեանց առիթ է որ իր ականջը միշտ բաց է. սուտ բոլոր ձեւակերպութիւնները, բոլոր դիւաբերութիւնները կը ջնջէ բոլոր այն կասկածատար լրտեսներուն համար որոնք կրնան Սէնա կը տեսնուի թէ Բնութիւնը պաշտպանէն ալ իրաւունք չունին իրենց կուռքին վրայ պարծենալու, և անոնք որ կենդանի Աստուածը անարդար գըտնելով, անկենդան բնութեան կ'ուղղեն իրենց երկրպագութեան յարգանքը և աղօթքին խունկը, կը տեսնեն անա թէ ամէնէն աւելի տուի մարդը իրենց նուիրագործած սրբութեան, Բնութեան յարգանքը իրրեւ կրօնք կանգնեցուցած իրենց տարօրինակ աստուածին ծոցէն էր որ կ'սուներ իր նորոգեալ ուժերը, նորէն զարնելու, և միշտ տառապեցնելու համար։

Հա՛ն, Եըլտըզ, հաւաքած է Բնութիւնը ի՛նչ սիրուն, ի՛նչ հոյակապ, ի՛նչ այլանդակ, ի՛նչ արտակերպն հմայք որ ունի։ Ժամադրավայրն է այն բոլոր աշխարհիկ իրերուն և բնական կամ արուեստական պերճանքներուն։ Եւ ինչո՞ւ ուրեմն զարմանալ երբ Ոճիրներու այդ Քաղաքին մէջ վատչուէր մենակեացը ա՛յնքան երկար տարիներ ապրեցաւ ծիծաղով, փայփայանքով և գինովութեամբ. ինչո՞ւ ապշիլ երբ բանէ մը չզրկուեցաւ, և ո և է վնասակարէ աւելի վայելեց չարունակ դարպաս, չոյանք, և երեւակայելի ամէն դիւրութիւններ, որոնք կրնան միշտ նոր ի նորոյ հարարարդեալ մարդկային կամուռածքը, և գնդերային ոյժը թարմ պահել, երբ մանաւանդ Սողոմոնեան հեշտութիւնները, սրարբեցութիւնները սիրոյ ամենազգի համեմքները ծայր աստիճան գրգռելով հանդերձ, պատանեկան արիւն կը պատուաստեն, և անփուտ կերպաս կը հագցնեն նոյն իսկ զառամած սրտին...։

Բայց փախո՛ր այդ վայրերէն, ուր յանկարծ կը մռնչեն Ապտիւլ Համիտի հնդկական կովերը, որոնք բացուեալ ճաթակէտ համար Եըլտըզեն Բեռնոտանէն տարուելու միջոցին կը խրտչին, կը խեթկեն, կը սպառնան, պահ մը մեր մտքին առջեւ պատկերացնելով անկեալ վեհապետին զարհուրելի, սարսռալի պոչիւնները։ Փախո՛ր, ո՛վ մահհանացու, փիսրուն է գետինը ուր կը կոխես, մի՛ գուցէ բերանաբաց փեռեխուտի և կմախքներ կոթողուին, որոնց տրայ կրնաս կարդալ Ցեղիդ երեսուն տարիներու պատմութիւնը։... եթէ սիրտ ունիս վերդիտելդ, երբ անդին անհամար նոր զոհերուն մարմինները դեռ չեն պաղած, և անտուն, անտերունջ կարօտութիւնը բարձրաձայն և լիաթոք կը պատմէ տխուր ճակատագրիդ նորագիծ մէկ դրուագը...։

Փախո՛ր Եըլտըզէն երբ տակաւին չեն նուաղած աչքերդ։

Եըլտըզէն դուրս արագ արագ...։

ԵՐ. Տ. ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԱՂԷՏԸ

ՀԱՅԱՍԷՐ ՄԻԻԹԷՍԱՐԲՏԻ ՄԸ ԱՆՂԱՏԵՐ ՎԱՐՄՈՒՆԳԸ

Անցեալ շաբթու վեր ի վերոյ գրած և անմիջապէս փոսթայի յանձնած էի Բէսպալի և իր շրջակայ հայ գաղթականներուն 1500 տուն 10,000է աւելի բնակիչ ունեցող գիւղերու վիճակը, որոնք 35 թուրք գիւղերու 15,000 խուժանէն յարձակում կրելով անխնայօրէն ջարդուած, թալանուած և մոխրակոյտի մը վերածուած էին։

Ամենօրեայ ըլլալով միայն Եըլտըզի խոհանոցները՝ իւրաքանչիւր ճաշի համար, կը պատրաստ են բաղմաթիւ անձերու բաղդ կերակուրներ պարունակող 1700 մեծ ափսէներ։ Անատոլիի պերճախօս թուանշաններ, որոնք պէտք չունին մեկնութեան։ Աւելցնենք նաեւ թէ՝ Սուլթանը՝ Տէրութեան Գանձէն կ'ըստանայ տարեկան 18,400,000 ֆրանք, եւ 10,000,000 ֆրանքի տարեկան եկամուտ մըն ալ իր անբաւ կալուածներէն, որով կ'ունենայ տարեկան 28½ միլիոն ֆրանքի եկամուտ մը։ այս գումարէն դուրս են արտասահմանի զանազան դրամատուներու պահուած իր կ'ընդունի կրկին, եռապատիկ, քառապատիկ նուէրներ, իր մատուցած ծառայութեանց կարեւորութեան համեմատ, եւ այս գումարները Սուլթանին անձնական գանձէն կը տրուին։ Բայց իր կամարկլլային մարդիկը վարձատրելու ամենէն սովորական միջոց մըն է զանոնք թողուլ որ իրենք ամէն տեսակ աւարներնի եկամուտներ ստեղծեն։ Այս կերպով երրորդ սենեկապետ Բաշիպ պէյ, որ ծառայութեան մտած օրը մէկ փարա չունէր, այսօր 2 միլիոն օսմ. ոսկի (45,000,000 ֆր.) հարստութեան մը տէր է դարձեր. ու այս հարստութիւնը՝ կը բաղկանայ կալուածներէն, զոր կերած է գանազան արտաքսութեանց կամ մենաշնորհներու խնդրանքներուն ուժ տուած ըլլալով իր տիրոջ քով։

Առատանալի աղբիւր, որուն մանրամասնութիւնները արդէն հասած և ամէն բանի տեղեակ եղած է մամուլը, իր դժբաղդ ազդեցութիւնները ունեցաւ և Առատանէն ակսեալ մինչ Անատիօք և Բէյսպէ հասան, կարծես հրդեհի մը պէս որ ինչ գտնէ կը լափէ և կը վերջացնէ։ Ուրիշ տեղեր որչափ ինասուած և ինչ անապին դժբաղդութիւններու ենթարկուիլը չենք գիտեր. սակայն Անատիօք ամբողջապէս մնակ 60-70 տուն խեղճ ու կրակ հայութիւնը սրախողխող սպանուած և Զ վարդապետ ու քահանայ մը ողջ ողջ այրած, փոքրիկ մանուկներ խեղդած և գետը նետած և հազիւ 15-20 պառաւ կիներ ողջ թողուած են, այն ալ կ'երեւի յանուն... մարդասիրութեան...։

Իսկ Բէյսպէ և իր շրջակաները որոնք վաղուց արդէն իրենց դրացի խուժանին նախանձը գրգռած էին իրենց չարքաշ աշխատութիւնով եւ հմուտ արդեւակերպով, չի կրցան տանիլ, տանկ տաթիի մը կ'սպասէին իրենց թունաւոր ժահրը թափելու եւ միանգամ ընդմիշտ ընդելու այդ կարեւոր հայ ազգաբնակութիւնը եւ իրօք ալ հասան իրենց նպատակներ։ Այն չէն գիւղերը որոնց մէջ եւրոպացի դատաստանութեան գանգատներ կը զօղանջէին ամէն օր, այսօր ամէն մէկը աւերակաց կոյտ մը դարձած է, այն փողոցները, արտերը, պարտէզները, որոնք հայ աչխատասէր ճշգրիտ ձեռքին ներքեւ մէյմէկ դրախտ դարձած էին, այսօր քանի՞ ու ուրիշ գազաններու որդ եւ բուերու ապաստան եղած են։

Այն Հայութիւնը, որ ամէն կերով հագստութիւնով, արհեստով, բժշկութիւնով, ապրանքով իր շրջակայ բովանդակ ծոյլ, անպիտան, ոգեւտներու խուժանին օգնութեան կը փութար, այսօր բնաջինջ եղած ու 24 ժամուան մէջ դարերով աչխատած, աքսած և արիւն քրտինքով յառաջ բերած բոլոր ունեցածներն փճացած են։ Այն 1300 տուն հայութիւնը որ տարին առուտուրն 10,000 ոսկիէն աւելի տուրքի, խոզակի, աշարի, աղնամի տուրք կուտար... կառավարութեան, այսօր հետքը անգամ չկայ, այն համեստ և բնական գեղեցկութեամբ օժտուած գեղջկական մաքուր ջուրին ու օդէն սնած ու մեծցած առոյգ, կայտառ, գեղանի կոյս աղջիկներ այսօր գազան, վայրենաբարոյ, ամենատարին արարածներու ձեռքով առեւանգուած և, ով գիտէ, ի՛նչ տաժանելի չարչարանքներու ենթարկուած են, այն առոյգ, հուժկու, քաջ երիտասարդութիւնը, որոնք պատրաստուած էին յառաջիկայն կուչտ կչտի իրենց... դրացի հայրենակիցներու հետ միասին զինուորագրուելով թշնամւոյն գնդակին դէմ խրամխել, այսօր այդ եղբայր կարծուած անասգորոյն վառերու գնդակին եւ սուսերին զոհ եղած են. եւ այս ամենը որո՞ւ ձեռքով, որո՞ւ թոյլտուութեամբն ու հրահանգովը... Այո՛, Հայկի, բռնակարութեան մարմնացում վարին իրաւասութեան ներքեւ գտնուող վիճակներն են որ այն 95ի ազետալի սեւ օրերուն նման գեսի պէս սրուն հոսեցնել կուտան։ Դարձեալ այդ հպատակաց Վարին թոյլատու ընթացքէն քաջալերուելով է որ ձրսբրի զառամած եւ կրօնամոլութեան բոլոր թունալից ժահրովը պատրաստուած գայմագամի փոխանորդ մը Միգիթին իր քրթին սակէն Բէյապը զարնելու դացող արիւնարբու խուժանին բառ մը իսկ չ'ուզեր իրենց նպատակէն ետ կեցնելու համար։ Դարձեալ Բէյապ 1½ ժամ հեռաւորութեամբ Սրտու գիւղին հայուն հացովն ու գրանովը հարստացած միւսերին հրահանգովն է որ խուժանը կը հարձակի իր առաջնորդութեամբ յարձակում գործել խեղճ ու անպաշտպան հայուն վրայ և անխնայօրէն ջարդել։

Այո՛, Բէյապի 1500 տուները այսօր աւերակի կոյտ մը դարձած են և բովանդակ բնակչութիւնն ալ բնաջինջ պիտի ըլլար, երբ վերջապէս օգնութեան հասաբքաքրիս հայատէր եւ ճշմարիտ սամանաղրական Մ'իւթէսարբի Սէֆոմէտ Այի պէյը։ ինչ որ կարելի է Բէյապի գլխուն այս ազէտները բերել տուող ճիւաղներուն համար երեւակայել՝ նոյնին հակապակերը պէտք է երեւակայել մեր միւթէսարբիին համար։ Երբ լուր առաւ թէ Բէյապ զարնուած է, անմիջապէս զինուորական ոյժ մը օգնութեան փութացուց, որոնք հազիւ թէ հասան արդէն ամէն բան վերջացած էր, միայն օրերով նօթի, ծարաւի, մերկ, գնդակէն, սուրէն ու հուրէն փախչող լեռ ու ձոր ապաստանող 7000 հայերու կեանքը փրկեց, որոնք անմիջապէս հոս փոխադրելու հրաման տուաւ և ինք անձամբ ասպց համար տեղեր պատրաստելու եկաւ։ 1000ի չափ գաղթական նախ ցամաքէն բերել տալով 4-5 ժամ հեռաւորութեամբ յառաջ փութաց եւ ինք այն թշուառութեան մարդերուն պէս իր աչքերէն հոսող արտասուաց կաթիլները, որոնք այն փոքրիկներու անմեղ լացին կը խառնէր եւ իր թաշկինակովը անոնց արգէն այրած այտերուն վրայի արցունքները կը սրբէր եւ մերկ ոտքերնին մտած փուշերը իր ձեռքով կը հանէր, մեծերուն նաև իր ձեռքով կը բաշխէր նախապէս պատրաստել տուած լիմոնաթան և սիկարները, կարծես քարերը անգամ կուլային այս թշուառութեան հանդէպ, եւ իր այս գնահատելի ընթացքը տեսնողները ճչմարտապէս կը յուզուէին։ Վերջապէս այս 1000 գաղթականը որ դեռ ½ ման էր, կէսը հայց վանքը եւ կէսն ալ զօրանոցը զետեղեց։ Ինդիրը դուրսը մնացածներու վրայ էր. անոնք մէկ կողմէն խուժանէն կը հալածուէին և անխնայօրէն կը յօշոտուէին, անմիջապէս փութաց Դաղղիական հիւպատոսն որ նա ալ արդէն 1-2 գիւղ լատիներուն սիրոյն ամէն ջանք բրաւ ազատելու։ Խորհրդակցելով ընդ հուսյ Պէյրութէն Մէյսաբրի չոգնաւ մը խրկուիլը հեռագրեցին, որ մէկ օր վերջ գալով ամմիջապէս հիւպատոսին տրամադրութեան ներքև գնաց եւ 3000 գաղթական մէկ անգամ բերաւ, ի վերոյ հասան Ֆրանսական, Անգղիական և Իտալական մարտանաւեր որոնք փութացին հրկիզուած վայրերը եւ հաւաքելով 2000 մարդ եւս բերին, որ 7000ի մօտ գաղթական եղաւ. բայի գիւղերէ և ատ ամենացողներէ։ Ահա հոս կրսիսի միւթէսարբի պէյին բուն մեծութիւնը ու իր գնահատելի աշխատութիւնը։ Երեւակայեցէք 4-5000 տուն բաղկացեալ փոքրիկ քաղաք մը, որուն բնակիչները մեծաւ մասամբ բարբարոս եւ կրօնամոլ թուրք աբարներն են։ Եւ Հայերու մասին կրկին տա-

---

ՄԱՆԶՈՒՄԷԻ Թերթոցը՝)(20)(

ԱՊՏԻՒԼ-ՀԱՄԻՏԻ ՆԵՐՔԻՆ ԿԵԱՆՔԸ

Գրեց՝ Ժ. ՏՕՐԻՍ — Թրգմ. ՍՄ. ԲԻՒՐԱՏ

Կ'ըսուի թէ՝ այդ տանջանքին ենթարկած է ներքինի Միւռաֆէր Ագան, որ Անգլիոյ Դեսպանատան Եըլտըզի գաղտնիքներ խմացուցած ըլլալու ծիծաղելի ամբաստանութեան տակ, անցած տարիները Մէկքէ աքսորուեցաւ։ Քնադրկումն ալ տանջանք մըն է զոր յաճախ կը գործածէ Զինուորական դպրոցին մէջ միւչիր բաշան և յաճախադէպ է որ խելակորոյս ըլլան առնոր ենթարկուող տարաբաղդ ուսանողները։

Մենք կրնանք ընդարձակօրէն գրել այս սոսկալի նիւթին վրայ և թուել ուրիշ հարիւրաւոր բարբարոսութիւնները, որոնց թատրն է Եըլտըզը։ Բա՞ն միայն թէ՝ բոլոր տանջանքները, է՞ն դասականներէն սկսեալ մինչեւ նորագոյնները, է՞ն կոչտերէն մինչեւ է՞ն նրբացածները եւ գիտակցօրէն չնականները, սիրայօժար կը մկուին այս Տանջանքներուն Պարտիզին մէջ։

Դիւտումները չատ աւելի հաղուադէպ են. մէկ քանի անոյշ մոնոպարներ, կիներ, ներքինիներ օրինակի համար, նոյն իսկ կայսերական Բեօշկի պատերուն մէջ կը մեռցուին երբեմն. բայց գլխատումներուն մեծագոյն մասը՝ Պարտէզն դուրսը միայն կը գործադրուի և չատ անգամ ալ հեռաւոր նահանգներուն մէջ, ուր նախապէս աքսորուած կ'ըլլան դատապարտուածները։

Շատ հաղուադէպ է որ Սուլթանը պաշտօնապէս հրամայէ մէկու մը մահը, կէս բառով մը հակցուելուն վատահ, իր մահաձիւռները գրեթէ կեղծուկ լռիմացութեամբ մը փաթթուած են. այսպէս, խիստ չափաւոր դարձուածքով(*) ըսուածք մը որ տարտամ փափաք մը կ'արտայայտէ, «Շատ կը փափաքէի որ այս մարդը չապրէր իմ կայսրութեանս մէջ», խիստ յատակ վճիռ մը կը նկատուի տիրոջ գաղտնախորհուրդ կամքերուն եռանդուն գործադիրներուն կողմէն։

Շատ մը նեղիչ անձերու համար գործածուած խօսելակերպը՝ ա՛լ աւելի զգուշաւոր է, եւ անոր պարզութիւնը արեւելեան մեծութեան մը դրոշմը կը կրէ։ Ապտիւլ Համիտ, կասկածական կնիքէն զատ, զոր մեծ Վէզիրը կը դնէ պաշտօնական գրութիւններու ներքեւ, եւ իր անձնական կնիքէն զատ, որ իր բոլոր դրամական գործառնութեանց մէջ իր ստորագրութեան տեղը կը բռնէ, ուրիշ երրորդ մըն ալ կը գործածէ, թուրքերէն վուր մեօհիւրի անունը կրող։

Այս զարհուրելի նշանը կրող ծրար մը,

(*) Օգդաւ Միրսոյի Ժարսեն տէ Սիւբլիս գիրքը։

Ենքը չանագրգռող գաղտնիքներ խմացնել իրեն, և անոնց եռանդը խրաչեցնելը զգուշանալով, ընդհակառակն աւելի կէ քաջալերէ, հրամայելով որ ամենայն և խիստ բարեացակամ ընդունելութիւն մը ըլլայ իրենց։

Եւ արդէն, Սուլթանը, եթէ ուզէր ալ, չէր կրնար նիւթականապէս մայրաքաղաքէն անջատել այս Եըլտըզը, ճշմարիտ քաղաք մը, ուր, բաց ի կայսերական պահակագունդը բաղկացնող 7000 մարդերէն, կ'ապրին աւելի քան 5000 մարդկային էակներ, իր հարեմին կիներն ու ասոնց հետեւորդները, գերուհիներն ու ներքինիները, իր կայսերազուն որդիները, իրենց տունն ու մարդիկը. յետոյ, իր սենեկապետները, թեկնածուներ, պահնորդներ, նուագածուներ, պարտիզպաններ, խոհարարներ, ախոռապաններ, սպասաւորներ, ձիապաններ, սենեկապաններ, են. են...։ Այս թիւին մէջ չեն հաշուուիր բաղմաթիւ գործաւորները —որմնադիրներ, հողակիրներ, ատաղձագործներ, են., որոնք Պալատին դուրսը կը բնակին։

Եըլտըզի ոյժաշնութեան մէկ ամուսն թոշակը 35000 օսմ. ոսկիի գումար մը կը ներկայացնէ, 800,000 ֆրանքէն աւելի(*)։

(*) Պաշտօնական թուանշան։ Իրօք, այս ամսաթոշակներուն գումարը չատ աւելի բարձր է։ Այսպէս օրինակի համար, սենեկապետի մը ամսական՝ թուղթի վրայ 30, 40 կամ 50 օսմ. ոսկի է լսկ. մինչդեռ

դրամագլուխներուն տոկոսները, այս դրամագլուխներուն ճշգրիտ արժէքը մարդ չը գիտեր, բայց մերձաւորապէս 4 միլիոն օսմ. ոսկի կը հաշուուի։ Իշխանութիւնն և իշխանութիւններուն թոշակները, որոնք բաւական վախտ են ու անկանոն կերպով կը տրուին, Սուլթանին անձնական գանձէն սահմանուած են։

Երբեմն տէրութենէն իր ստացած ամսականին վճարումը՝ աւելի կամ նուազ յապաղումներ կը կրէ. բայց դարձեալ չատ աւելի առով կարգադրուած կ'ըլլայ քան Օսմանեան կայսրութեան դժբաղդ պաշտօնեաներու ամսականներուն վճարումը, զոր Եըմտական Նախարարը, հետզհետէ աւելի վատթար դրութեան մը կ'ենթարկէ։

Ժամանակէ մը ի վեր, Անձնական Գանձը խառնակիչոր վիճակի մը մէջ է, Եըլտըզի խնդ մենդ ծախքերուն պատճառով այնպէս որ Պալատի ներքին մարդիկներուն ամսականները չատ դժուարաւ եւ անկանոն կերպով կը վճարուին։

Անցած տարիներուն մէջ, այս յապաղումները քիչ մնաց որ Սուլթանին համար ծանրակշիռ հետեւանքներ առաջ բերէին։

Եըլտըզի Ալպանացի պահակազօրքերը, չբաստանալով իրենց թոշակները, ապրստամբեցան եւ խմբովին գացին իրենց դժգոհութիւնը ցուցնել Անձնական Գանձի պաշտօնատան առջեւ։

(Շարունակելի)

ածուած սուտ լուրերը աւելի իրենք զրգռելու եւ քրիստոնեաներ Լարդելու ընդդէմ նին հրատրեցին։ Մինչ կարելի՞ բան էր որ 7000 գաղթական Հայեր իրենց քաղաքին մէջ ընդունէին եւ պատսպարէին. բայց ժողովուրդը եւ մարդասէր միւթէսարրիֆը ամէն դժբաղդ պատսպարի առջեւ առաւ եւ ամէն դժուարութեանց յաղթեց, միայն կէս նպաստակ ունենալով գաղթականաց ապահովութիւնը քաղաքին մէջ։ Այսպէս գիւղերները իր քունը կը զոհէր և թուրք երեւելիներու քով երթալով զիրենք մարդասիրութեան պարտք մը, ի սէր հայրենիքի ծառայութիւն մը մատուցանելու կը հրաւիրէր եւ գրգռուած մարդերը կը հանդարտեցնէր. ցերեկն ալ ոչ միայն ինք այլեւ կառավարութեան բոլոր պաշտօնեաները զինուորականները ի նպաստ գաղթականաց տրամադրիլի բնեալ կաւաբ, կառավարութեան գործերը անտես դնելով, եւ միայն իր նախագահութեան ներքեւ կազմած խառն յանձնաժողովոյ մը ձեռքով 6-7000 գաղթականներու հացի նպաստ ալ կուտար։ Վերջապէս այս մարդը երկրորդ Նախախնամութիւն մը եղաւ բոլոր հրիպեալ դժբաղդներուն։ Իրաւ ֆրանսական ազգին վեհանձն զաւակներն ալ իրենց մարտնաւերով, նաեւ իսալական եւ անգլիական մարտնաւերն ալ օգնութեան հասնելով մեծ զօրավիգ մը եղան այս հայասէր միւթէսարրիֆ պէյին. այսինքն ի սեւ այս մարտնաւերուն բարբարոս խուժանը, որոնք տարբեր ծրագիրներ դարբնած էին անակնկալ գալով տեղի տուին միւթէսարրիֆի մարդասիրական ջանքերուն եւ հպատակեցան անոր բոլոր հրամաններուն, և երեւելիներէն մի քանին ալ նոյն իսկ 12-15 ոսկիի՝ յանուն գաղթականաց նպաստ մը բրին։ Բայց ասանկ փոքրիկ եւ սահմանափակ քաղաք մը երբ 7000 գաղթական լնչուի, գիտէք թէ ինչ անակնկալներ առաջ չկրնար բերել։ Նախ որ զգալի կերպով ամէն բան որ ի բնէ արդէն թանկութեան վերջին ծայրը հասած էր, ալ աւելի աղեղ եւ ժողովուրդը քիչ կը մնար որ ապստամբէր, որով դարձեալ միւթէսարրիֆը իր բոլոր կարողութիւնով աշխատելով, համաձայնութեան եկաւ ֆրանսական ժիլ Ֆէրրի մարտնաւուն հրամտարին հետ, և թուէս 3 օր առաջ 5000 գաղթական փոխադրեց Պասրի կէսուած (տեղէն 7 ժամ հեռու) նաւահանգիստը՝ որ կրկին Լազզոյէի կը վերաբերի, եւ որոնք 15-20 թուրք գիւղերու մէջ պիտի պատսպարուին մինչեւ ցնոր կարգադրութիւն, եւ այս բոլորը իր իսկ ձեռքը եւ մեծամբ սոյն վարերը երթալով միւթէսարրիֆ պէյը կը կարգադրէ եւ գաղթականները ազատով տեղը կը դնեցէք, եւ գալով կրկին կ'ուզէ կ'երթայ, ճիշդ այսօր մնացած գաղթականները բոլորն ալ, բայց ի վերուստ եւ հիւանդներ որոնք 200է աւելի են, հաւաքելով եւ 10000 օխա պարբ եւ 300 օխա աղ եւ կ'ելրութիւն Բրիստոնեաներէն դրկուած 6000 զրշ. նպաստով ալ, այլեւ այլ բաներ գտնելով կրկին մեկնեցան։ Պատրիարքարան հայանակ գիւղի նուաճանգիսաք, եւ տեղւոյն վրայ մարտանաւի հրամտարին հետ քննութիւն մը կատարելով, պէտք եղած տեղեկագիրը պիտի տայ առ որ անկ է, և ինքը մեծ ջանքով աշխատեցաւ եւ կ'աշխատի իր իրաւասութեան ներքեւ գրաւնուող Թուրք գիւղացիներու բերած աւարները գանել եւ յանցաւորները արդէն բանտարկած եւ 1000ի չափ ալ մանր տարար հատաքած, չատ մըն ալ կան կասրսի ձեռք բերած է, որոնք իրենց պիտի բաշխէ իր իսկ ձեռքօք։ Սակայն անասունները, սաացուածքներու ամենամեծ մասը որ Ճիսրը Շուղուրի եւ Անտիոքի գաղաներուն իրաւասութեան պատկանող գիւղացիներու քով կը գտնուի, ընկան է որ միւթէսարրիֆը ասոնց մասին բան մը չկրնար ընել, եւ Հալէպի այս թշնամութեանց տեղի տուող հայատեաց վարչն երբեք ոչ գործադրութիւն մը կ'ընէ եւ ոչ ալ յանցարարները պատժելու դէթ հարեւանցի կարգադրութիւն մը. նոյն իսկ այդչափ գաղթականաց նպաստ տրուելու եւ իր կուսակցութեան պատկանող ժողովրդեան համար ծախսուածը յառաջիկայն Հալէպի մնալուկը ընդունելու մասին միւթէսարրիֆին առած հեռագրին է պատասխան՝ մէկ դրամ չկրնալ ընդունիլը կը հեռագրէ, բայց միւթէսարրիֆը առանց կարեւորութիւն տալու երբաւ եւ գործադրեց ինչ որ կ'սպասէր 10,000 Հայ կարօտ դրկուելուներու վիճակը։

Այսօր 13-14 օրի կը մօտենայ այս մեծ աղէտին պատահելէն եւ հակառակ մեր տուած մէկ քանի հեռագիրներու առ Պատրիարքարան և Երեւփ. ժողովոյ նախագահն, սակայն ցաւալի է որ և ոչ մին յուր մը և կարուկ անօրինութիւն մը բերին. չենք գիտեր թէ ինչ պիտի ըլլայ այս լռութեան և անտարբերութեան հետեւութիւնը. մանաւանդ Պատրիարքարանի լռութիւնը մեզ կը զարմացնէ։ Ազգային չատ մեծ աղէտի մը հանդէպ ասանկ պաղ վերաբերում մը բոլորովին աչխատող անձերու եռանդը կը մաթէ և ունեցած գործունէութիւնին կը ջլատէ. թէ կարեւոր և կարուկ հրամաններ չի հասնին Հալէպի կուսակալին, ահա այն ատեն պիտի ըլլայ ամենամեծ դժբաղդութիւնը, վասն զի այսչափ ժողովուրդ ո՞ւր պիտի երթան, ո՞ւր պիտի պատսպարուին երբ առուները աւերակ են, ո՞վ պիտի ապահո՛ է ասոնց կեանքը, ո՞վ պիտի կերակրէ, ո՞վ ետ պիտի առնէ ասոնց սուուանդուած կիներն ու աղջիկները, ո՞վ պիտի պատժէ այս աղէտին ուղղակի պատճառ եղող արիւնարբու պաշտօնեաներն ու 35 թուրք գիւղերու մեծերը, որոնց ցուցակը մը առ մի գրուած է խրկուած է Պատրիարքարան. վերջապէս մեծ և ահաւոր դժբաղդութեան մը առջեւ է որ կը գտնուինք և չենք գիտեր թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ այս ցաւերուն դարմանը։ Անուրանալի է նաեւ տեղւոյս տեսուչ Տ. Մովսէս Վրդ. Ոսկերիչեանի ջանքերը, գիշեր ցորեկ աշխատեցաւ Միւթասարրիֆ պէյին հետ այս մեծ աղէտին առաջքն ցաւերը մի քիչ մեղմելու և ամէն կերպ զոհողութիւնով գաղթականաց հանգըստութեան համար իւրովանդն չխնայեց և իրաւունք գնահատելի աշխատութեամբ մը բոլոր օտարականներու առջեւ պարզեցաւ։ Շնորհակալութեան մեծ պարտք մը ունինք մատուցանելու նաեւ տեղւոյս Գաղ. հիւպատոս Մ. Իսկարեան և Լասին Բաթերաններու, Ամերիկայի բժիշկ Տօքթ. Պէլֆի, յոյն երեւելիներու որոնք ճշմարիտ մարտիրոսական պարտքեր կատարեցին և ըստ կարելւոյն նպաստեցին այս դժբաղդ գաղթականաց։ Մոռցանք ըսել թէ ֆրանս. մատանաւին հրամտարը անձամբ քաղաք եկլելով 8 մեծ տոպրակ պաքսիմաթ իր ձեռօք բաշխեց գաղթականաց։

ՎԱՀԱՆ Ե. ՈՒԶՈՒՆԵԱՆ

ԻՆՉ Է ՎԱՅԵԼ ՄԻ ՏՈԿՈՒՆ ԱԶԳԻ

Զը վնասիլ. եռանդը վերանորոգել, ուպակասը դարմանելով գործի սկսիլ։ Ցուսահատութիւնը մահ է։

Թէև կատարած ջարդերէն մեր սրտից արիւն է հոսուած, թէև զանազան հայկական նահանգներից եկած երկիւղալի դրութեան լուրերը մինչև մեր հոգւոյ խորքը կսկծցուցնելով մեզ չարեցնում են ինչ մտքոցի դիմելու և ի՞նչ անելու, բայց դարձեալ ինքզինք չը կորցնենք։

Ստոյգ է թէ հակամարդկային պահանջ կը դառնար, մարդկայնօրէն այդ տարօրինակ ցաւը զգալ յանկարծակի և հիչ չարձակել, չը գոռալ չը գալարուիլ այն և ահաւոր սարսուռներից, որոնք սարսուռներից չատ աւելի էին։ Անկարելի էր չը զարնուրիլ, չը նկարագրել այն թափած արիւնները, այն դաժանութիւնները որ գործուած են անօրինակ և անեղեւակալելի, բայց դա չը պէտք է այնու ամենայնիւ մեզ խելագարութեան տանի, որչափ որ խելացնորութեան տանելու սատիճան զօրաւոր է և քանմեկի։

Կիլիկիան կ'ողբանք, Կիլիկիան կը նկարագրենք իրաւամբ և քսմենելիօրէն, և կսկիծը մեր սրտից մեր հոգին կ'անցնի, մեզ կը խոցուցէ, մեզ կը կայծակուցնէ, բայց նկարագրենք այսուհետև ցաւին դարմանը ճարելու տեսակէտից։ Թէև մեզ պիտի առարկի, այդ մեր լիակատար իրաւունքն է, բայց խնդիրը իրաւունք ունենալուն ու չունենալուն վրայ չէ։ Մենք կամենում ենք և պէտքն ենք զգում նոյն իսկ թշուառութեան այս բարձրադոյն աստիճանների մէջ, մեր ցաւերի չափը չը հասցնել յուսահատութեան և լքումի։

Մարդկային պատմութեան մէջ եղել ենք երկաթեայ ազգ, մենք անցել ենք կրակից ու ջրից, և անցնելու մէջ ենք դեռ, գուցէ այդ շարունակութիւնն է մեր կեանքի։ Ոչ թէ ես համարում եմ այն իրաւացիօրէն մեր բաղդին ճակատագիրը, որ կրեցինք և կրելու պարտաւոր ենք.— Ոչ, այլ այն գրութիւնը, որ վիճակած էր մեզ և վիճակեցաւ դեռ երէկ, ուստ չպիտի ունենայ վար բերել մեզ մեր արժանապատուութեան բարձունքներից։ Մենք վնասելով ամենեւին չը պէտք է կորցնենք մեր սառնարիւնութիւնը, առնացի կերպով օգնութեան հասնելու այդ լափող կրակէն ազատելու, այն որ կարող ենք և ի՞նչ որ պիտի կարողանանք։

Մենք ցոյց պիտի տանք մեր ազգի բարձրութիւնը, ոչ թէ միայն ցաւի և մեր ցաւերը արտայայտել գիտնալով, այլ և պիտի ապացուցնք, որ մենք պատրաստ կը հասնենք օգնելու մեր արիւնակցին, մեր եղբայրակցին, տանջած, խողխողուած սարսափար ազատուած լերկ ու մերկ մարդուն։

Ոչ միայն պէտք է նրանց օրաւանիկը ճարենք, այլ և միջոցներ թէ ինչպէս էլ լինին, որ չուտով չմնան այդ այրած տները, որ ասանդական թափառաշրջիկ դարձած ընտանիքները անմիջապէս իրենց հայրենի օջախներում տեղաւորուին, քանի ժամանակ կայ և անողոք ձմեռը վրայ չէ հասել։

Մենք այն ժամանակ կանդնած կը լինինք մեր ազգային արժանապատուութեան բարձրութեան վրայ, որ առանց ո՛ և է յուսահատական քայլեր առնելու, իբրև քաղաքացի կը կատարենք մեր պարտականութիւնները։ Թող մեր լրագիրները այսուհետև խորին միջոցների վրայ, թող օգնոցները իրենց գործունեները հաչի դնեն կարօտեալների պէտքերին համաձայն. թող մեր սիրտը ցաւեցնելու գործածուած ուժը, գործադրենք մեր մտքի այն գործունէութեան, որ մեր պահանջները զօրացնենք, մեր օգնութիւնները չատցնենք, փրկենք աւերուած երկիրը, աւերուած մարդը, մեր հայրենիքի աւերուած մնացեալները, եւ մեր յուսահատական մտքերը փոխանակենք մի նոր եռանդագին ձգտումի, մեր յուզումը սառնարիւն մտածութեան և մեր խօսքը արդիւնաւոր գործի։

Այս է պահանջում այժմեայ մեր անհրաժեշտ դարձած կարիքը։ Սրտաբեկութիւնք և գործի սկսիլք։

Ե. ՇԱՀՊԱԶԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԻՆՉ ԳՈՇՈՒՆԻ

ՎՏԱՆԳԸ ՉԷ ՓԱՐԱՏԱՌ

Ազգ. վարչութեան Ատանա մեկնող պատուիրակները Մերսինէն Ապրիլ 27 թուով հետեւեալը կը գրեն Պարիսարքարան.

«Քանի մը օր առաջ Իզմիրէն Դուբեան Սրբազան հեռագրով կը հարցնէր թէ ստոյգ է երկրորդ անգամ պատահած ջարդը փութացինք պատասխանել հեռագրով թէ՝ ստոյգ է. այս հեռագիրը անագին դժուարութիւններէ վերջ կրցանք տալ։ Իտարէի Էօրֆիյէ հրատարակուած է, բայց Հայոց համար, Թուրքերը ազատ են և մինչեւ իսկ ջարդը կազմակերպողներէ ոմանք համարձակ կը շրջին թէ հոս և թէ Ատանա։ Իտարէի Էօրֆիյէի առեն օրէնքով արգիլուած է ժողովուրդին մէջ յուզում և գրգռութիւն առաջ բերիլէ. թերթ եւ հրատարակութիւնք կը դադրին մինչդեռ հը չարունակուի Ատանայի Իթիւտալ թերթը, Իթալիաները Հայոց դէմ գրգռող Իտան Ֆիքրիի կծու յօդուածներով լեցուն։ Այս թերթին նկատմամբ մը ողմէ դիտողութիւն եղաւ կառավարութեան, բայց անօգուտ։ Իթիւտալի խմբագրապետին մասին ինչպէս նախորդ գրութիւնով, դարձեալ թերթին գոցուիլը եւ դատի քաշուիլը կը պահանջենք։ Զերբակալութիւնք եւ բանտարկութիւնք տակաւին կը շարունակուին։ Ինչպէս սակից առաջ մեր կազմած յանձնախմբին անդամներէն Գէորգ էֆ. Գուլումեանի ձերբակալութիւնը գրած էինք. այս անգամ ալ վաղին արտօնութեամբ Մերսին ինչած Ատանայի երեւելիներէն Աչգեան Տիգրան էֆ.ն ձերբակալեցին մնալի հետ նստած ժամանակ։ Պէտք եղած տեղը անմիջապէս գրմեցինք, բայց դարձեալ անօգուտ։

Մերսինի մէջ ալ ապահանալից է կացութիւնը. մանաւանդ չատ գէշ կը նային մեզի. սոսկացած ենք չատ զգոյշ ընթացք բռնել եւ ա՛յնչափ ալ ստոյգ չէ որ մեր գրբին տակը գտնուած մեր մտքերուն թիւրն ալ

նմանը չտեսնուած կարգադրութիւնը։ Կարգադրուեցաւ երեսփոխան Սուրեան էֆ.ի մէկ առաջարկութիւնը։ Բուն պայքարները սեղի ունեցան։

Ի ՆԱՀԱՍ ԿԻԼԻԿԻՈՅ, Պօսթօնի Կոչնակ թերթին բացած հանգանակութեան գումարը կը հասնի 320,200 տալարի, որուն 100,000ը նուիրած է Ուբսթրբի Մարտիրոսաց Եկեղեցին եւ 10,000ը Պ. Գ. Քէպապեան։ Այս նպաստները պէտք եղած տեղերը կը ղրկուին Ամերիկեան Պորտի գանձապետին ձեռքին։

ՎԵՀ. ՀԱՅՐԱՊԵՏԸ երեք վարդապետներու ծայրագունութեան աստիճան պիտի տայ Սկիւտարի Մ. Կարապետ եկեղեցւոյ մէջ, վաղը կիրակի Մայիս 10, եւ այս առթիւ պիտի քարոզէ։

Սկզբ. ժամերգութեան ժամ 11½
» Պատարագի 2½

ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅ ԱՌԵՏ. ԵԿԵՂԵՑԻ.— Վաղը կիրակի, Մայիս 10/23, ժամը 7.30ին (Հ. Թ.), Ամենայն Հայոց Catholicոսը (Բերա) Ս. Երրորդութիւն եկեղեցիին մէջ յիշատակի պաշտօն պիտի կատարուի Կիլիկիոյ հանուր նահատակներուն համար։ Ամէն վշտակիրներէ կը խնդրուի ներկայ գալ նուիրել։

ՀԱՅ ԲԱՐԵԿԵՑ ՄԱՐԴԱՍՊԱՆ.— Տօքթ. Պոյաճեան, Տիթրոյթի (Ամերիկա) մէջ, կը սպասնէ իր եղբօրորդին Յարութիւն Հ. Կոսդանեանը։ Տօքթ. Պոյաճեան դիշեր մը իր քնացած կնոջ չբծնելէն Կոսդանեանի անունը կը լսէ։ Կասկածը կ'արթնայ մէջը այս առիթով և յետոյ իր անձնական համոզումը զինքը Կոսդանեանի ու կնոջը դէմ գանգատի կը մղէ։ Դատարանի մէջ երբ Կոսդանեան օտքի կը կանգնի դատաւորին հարցմանը պատասխանելու, Տօքթ. Պոյաճեան կատաղաբար «ղիվոլվըր»ի երկու գնդակ կը սահեցնէ անոր մարմնոյն մէջ և երեք հարուած կը պարպէ իր կնոջ վրայ։ Կոսդանեան կը մեռնի։ Կինը խուսափած է գնդակներէն և Տօքթորը բռնուած։ Կասկածի ի՛նչ առաւոր ոճիր, որ նոյն իսկ կ'ուղղուի եղբօրորդի մը և կնոջ մը դէմ։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ շքեղ ցերեկոյթ մը պիտի արուի ի նպաստ ողբացեալ նահատակ խոնարհ Հաճի Նշանի ընտանիքին, Վաղը ցրեկ ժամը 7ին (Է.Թ.) Շահզատէպաշրի քարաշէն թատրոնին մէջ։ Պիտի ներկայացուին Կոռնեակ յուզիչ ողբերգութիւնը եւ Թեկեանցուները ու Գաւաթ մը թէյ խիստ ծիծաղաշարժ զաւեշտները։ Բաղայոյս ենք որ հասարակութիւնը պիտի փութայ ողբացեալ նահատակին անոնք ընտանիքին նպաստելու։

ՍՏԱՑԱՆԷ Մ. Ց. Խաչանի հրատարակած «Բարեկամիս մագնիսական փորձերը» անուն գրքին Ա. հատորը, կը ծախուի Էսկիսեան, Պալենց և Ֆլրճճեան գրատուները։ Գին 3 ղ.։

ԳՍԱՏ-ԳԻՒՂԻ Մասեաց Ակումբի նախաձեռնութեամբ Մխիթարեան վարժարանի մէջ կատարուեցաւ Աստանայի արկածեալց ի նպաստ վիճակահանութիւնը։ Շահող թիւերը հետեւեալներն են.— 2292 Բումէլի երկաթուղւոյ բաժնեթուղթ մը, 1734 թէյի սպառ մը, 2903 արձան մը հայելիով, 1390 պատի ժամացոյց մը, 2125 պատի գորգ մը, 496 թատրոնի դիտակ մը, 420 ափէէ մը, 531 կնոջ ձեռքի պայուսակ մը, 86 կաղամարի կազմած մը, 2682 պուռղի սպառ մը։

Շահողները պէտք է դիմեն Գասարիւղ Արամեան վարժարան, Պոլիս Մարբուճճեան Պաղտեան խան թիւ 36 և Դալաթիա Պաղտատ խան թիւ 2, տեսնելու համար վերադրեալ իրերները մինչև 13-26 Մայիս։ Պատի ժամացոյցը չտած է Սեգրակ էֆ. Պաղտասարեան զոր նուիրած է Աստանայի արկածեալց։

ՏԱՐՍԱՆԵԼԻ ազգայնոյ կողմանէ մեծ փութով հաւաքուեցան զգեստեղէն եւ ջերմակեղէն։ Երկու խոշոր սնուցկներ արդէն իսկ պատրաստուեցան, յատուկ ծրարներու մէջ՝ տեսակը տեսակին զետեղուելով։

Աստանայի համառօտ մէկ ցոնկը.— Բանթալան, եղէգ, բալթօ եւ ճաքէթ հատ 80, շապիկ եւ անդրավարտիք հատ 154, խաւլու եւ բէչկիր հատ 72, գուլպա զոյգ 38, թաշկինակ, եագմա, պոշչլրգ հատ 50, գիշերանոց, պլուզ և մինթան հատ 106, չկարուած շապիկներ և ֆիսթանցու կտոր 22, ֆանէլա, գամղղ, մլսօ հատ 60, ֆիսթան հատ 57, նոր կօշիկ զոյգ 4, շալ կանանց հատ 3, չարշաֆ և եիւզ եատրդր հատ 15, փոքրիկներու ճերմակեղէն կտոր 56, փոքրիկներու զգեստեղէն կտոր 40։

Ասոնցմէ զատ նոր կը կարուին 25 հատ վերմակ։

1909 մայիս 5 ԹՂԹԱԿԻՑ
Տարտանէլ

ԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ՎԱՆԱՁ ՄԷՋ

Վանէն հետեւեալը հեռագրուած է Մայիս 7,20 թուով.— Մայիս 4/17ին Հայերը փակած էին իրենց խանութները, զորս սակայն եղած յորդորներու վրայ, քանի բանալ տրուեցաւ։ Բայց շատերը ըսելով թէ կը վախնային որ կոտորուին շրջակայ Իսլամներու եւ Քիւրտերու կողմէ, դարձեալ գոցեցին զանոնք։ Տեղական իշխանութիւնը, իւլէմաներու և պաշտօնատարներու միջոցաւ, հաւատեց թէ վախտաղ պատճառ մը չունէին։ Այս հաւատիքին վրայ հասած Խորհրդարանի հեռագիրը ժողովուրդը վստահացուց։ Խորհրդարանին պատասխանուեցաւ թէ ո՛չ իսլամ ժողովուրդը, ո՛չ ալ ցեղապետները երբեք ատանկ յարձակողական ընթացքի մէջ չեն գտնուած, և կ'ապահովցուի թէ ոչ մէկուն դէմ ոչ ալ յարձակում տեղի չունենար։ Նահանգին փոխ կուսակալը իր կարգին հեռագրեց Բ. Դրան որ Հայոց պատրիարքարանը խորհուրդներ տայ հայ երեւելիներուն որպէս զի ամէն վայրկեան իրար չանցնին՝ իրենց վճառառուները փակելու ատիճան։ Այստեղի Հայերը խստացած իր տեղական իշխանութեանց որ իմաց պիտի տան ա՛յն անհատները որոնք կը գրգռուն զիրենք եւ խուճապ կը սերմանեն իրենց մէջեւ։

ՊԻԹԼԻՍԻ ՄԷՋ.— Կուսակալը Մուշ երթալու վրայ էր։ Կառավարութեան կողմէ հրամայուած քննութիւնը կատարելու համար։ Պիթլիսի Հայերը հաւատալով թէ Մուշի մէջ դէպքեր պատահած են, այլայլեցան եւ շուկան թողլով մեկնեցան։ Կուսակալը սպասուեցաւ իր ճամբորդութիւնը յետաձգել՝ ժողովուրդը հանդարտեցնելու համար։ Բ. Դրան ալ ծանուցած է թէ Մուշ պիտի մեկնի քաղաքին բնակիչները հանդարտեցնելէ ետք։

ՀԱՅ ԿԻՆԵՐԸ ԵՒ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐԸ

Մայսուրեան-Յարութիւնեան-Զարիֆեան թատերախումբը, փափաքելով ինքն ալ իր օժանդակութիւնը բերել Աստանայի արկածեալներուն համար կազմակերպուած միջոցներուն, առաջարկեց Հայ Կանանց Միութեան Կեդր. դիւանին ներկայացում մը տալ ի նպաստ Աստանայի։ Հայ Կանանց Միութեան Կեդրոնական դիւանը վստահ է որ մասնաւոր դիմումներու հարկ չկայ տոմսերու վաճառման համար, նկատի առնելով մայրաքաղաքիս ամէն դասակարգի Հայ ժողովրդական յուզումը, դժբախտ դէպքերու առթիւով։ Ուստի կոչում կ'ընենք Հայ հասարակութեան, որ փութան նոյն օրը ամէն կարգի տեղերը լեցնել, անձամբ գնելով տոմսակները թատրոնի կիլէէն եւ կամ Հայ Կանանց Միութեան Կեդրոնական դիւանէն, Բերա Երրորդութեան եկեղեցին։ Պիտի ներկայացուի Շիլլէրի Սեր եւ Դաւ առամը։ Վաղը կիրակի (Մայիս 10) կէս օրէ ետք, ժամը 2ին (Է. Ե.) Վառիէթէ թատրոնին մէջ։ Հրաւիրուած են առնախօսելու Նիազի պէյ և Պ. Ակնունի։ Գիները սովորական են։

** Հայ կիներու գործունէութիւնը Կիլիկիոյ աղէտեալներուն օգնելու համար, կը չարունակուի մեծ եռանդով։ Բաց ի Հայ կիներու Միութենէն, անհատաբար ուրիշ տիկիններ և օրիորդներ ալ գալիքի փութաջանութեամբ հանդերձեղէն կը հաւաքեն։ Այսպէս, մասնաւորաբար Տիկ. եւ Օր. Թօլայեան եւ Օր. Թագուհի Փափազեան բազմաթիւ հանդերձեղէն հաւաքած եւ յանձնած են Պայպլ Հաուզ, Աստանա ղրկուելու համար։

** Աստանայի թշուառներուն համար Տիկին Աբչակուհի Թէզդիկ զանազան ղգեստեղէններ, անկողնի վերաբերեալ լաթեր ու կօշիկներ հաւաքելով Գասարիւղի եւ Սկիւտարցի բարեսէր աղջիկներէ, ընդ ամէնը երեք խարար՝ յանձնած է Պայպլ Հաուզ։ Այս հաւաքումը շարունակելի է յիշեալ տիկնոջ կողմէ։

Ի ՆՊԱՍ ԱՏԱՆԱՅԻ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒ

«Մանկուսի»ի հանգանակութիւնը

108 ղ.։ Հրայր և Զապէլ Հ. Արիկեան երկու փոքրիկներ (յանձնելի օր. Ե. Պօղոսեանի)։

47½ Գարագաշեան Վարդան էֆ. Տէր Յարութիւնեան։

47½ Պրուսացի Սերոբէ էֆ. Եաղլուեան։

540 Կէլվէ Գրնճլարբէն Մ. Գրիգոր էֆ. Տէր-Գրիգորեանի եւ որդիք։

350 Կէլվէ Գրնճլարբէն Մ. Գրիգոր էֆ. Տէր-Գրիգորեանի մնացքի մանարանի գործադրութիւնը։

108 Կէլվէ Սարաճլրցի Տօքթ. Եօրկի էֆ. Ճաֆէր օղլու։

108 Պիլէճիկէն Մանկապարտիզպանուհի Օր. Նազենիկ Պ. Մանուէլեան։

108 Սատիազարէն Վանան էֆ. Փաշազանի փոքրիկ աղջիկը Օր. Արաքսի՝ իր ամենասիրելի առարկաներուն ծախսելու համար պահած 63 ղ., սոյն նպատակին յատկացուցնելով հայրն ալ իր կողմանէ մէկ ոսկիի վերածելով զրկած է։

1157 ղ.։ (245 ֆր.) Մանսուրյէն Բարսեղ էֆ. Պալըզճեանի նախաձեռնութեամբ հաւաքուած Աստանայի աղէտեալներուն անմիջապէս ալիւր ղրկելու նպատակաւ հետեւեալներէ. Տէրաք՝ Բարսեղ Պալըզճեան 100 ղ.։ Եգիպտ. ողլ. Խալիլ Սապ 195, Իլիա Կէմալիլ, Անթոն Շեխանի 97½գական, Գեղամ Տ. Միքայէլեան 50, Արթին Անդրանիկեան, Վարդան Զաքմաքճեան 40ական, Մէկլիքճի Սըվաճեան, Մակարոս Տամատեան, Կարապետ Նէվրուզեան, Հաճի Ադաքարեան, Կարապետ Մէրմէրեան, Ցրանտիլ Հիւչէմի, Ռոմ, Լեւոն Մկրտիչեան, Մինրան Կէրմիրեան, Դարեգին Մուշեղեան, Վարդան, Ռոմ, Հ. Կ. 20ական, Ռոմ, Ռոմ, Ռոմ, Ռոմ, Եւսեբիզ Գրիգոր, Ռոմ 10ական, Ռոմ 5. գումար 650 եգիպտ. ողլ ղրաւ։

ՀԱՅ-ԲՈՂՈՔԱԿԱՆ ԲԵՄ

Վաղը պիտի քարոզեն.—

Բերայի Ս. Երրորդութեան եկեղեցիին մէջ ժամը 2.30ին Վեր. Ա. Պ. Շմաւոնեան։

Երեկոյեան ժամը 7.30ին (Հ. Թ.) պաշտօն Աստանայի կոտորածին զոհուած Աւետ. պաշտօնեաներու յիշատակին։

Սկիւտարի մատուռին մէջ ժամը 3ին Բրօֆ. Հ. Ց. Ճէֆիզեան։

Կէտիկ Փաշայի Ամերիկեան վարժարանին մէջ (Լանկայի եկեղեցիի պաշտամունք) ժամը 2.30ին Ե. Ք. ընկերակցութեանց ընդ. քարտուղար Մ. Շարլ Ֆէրմօ, անգլ. լեզուով։ Հայերէնի պիտի թարգմանի։

Պայպլ Հաուսի մատուռին մէջ ժամը 3ին Վեր. Ե. Գ. Գրիգորեան։

Խասքիւղի մատուռին մէջ ժամը 8ին Վեր. Ս. Ե. Զորիկեան։

** Երիտ. Քրիստ. ընկերակցութեան ողջոյժողով Դումգաբուի Միշլն Հաուսի մէջ ժամը 7.30ին։ Սկիւտարի մատուռին մէջ ժամը 8ին։

ԱԶԳԱԿ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

«ԱԶԳԱԿ» երիտասարդ շաբաթաթերթի 21ոդ թիւը հրապարակ եկաւ սա՛ բովանդակութեամբ.—

ԳԵՂԱՄ ԲԱԲՈՅԵԱՆ՝ Կոտորածը.— ԳՐ. ԵՍԱՑԵԱՆ՝ Եղերգ (Բերուած).— ՄՕՌԻՍ ՄԷԹԷԼԻՆԿ՝ Մռայլ ժամեր.— Վ.Ա.ՀԱՆ՝ «Խղճմտաեմի ձայներ»ը.— *** Սուինպարն անգլիացի բանաստեղծը.— Ա. Ա. ԿՕՇԱՐԸ.— ԷՐԻՔ ՊԷՕԽ՝ Ձօմարտութեան ուխտագնացութիւնը.— Ցուշտեսեր՝ Կիլիկեան սարսափներուն առթիւ եւն.։

ՆԵՐՔԻՆ

ՊՈՒԼԿԱՐՆԵՐՈՒ ԹԱԳԱՒՈՐ ԹԷ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐ.— Ցայսմիկ է թէ թուրք չբշնականներու մէջ մեծ յուզում պատճառած է Ֆէրտինանտ թագաւորին տիտղոսը որ է Պուլկարիոյ թագաւոր և ոչ թէ Պուլկարիոյ թագաւոր։ Այս տիտղոսով իր հպատակները կը դառնան նաեւ թուրքիանակ Պուլկարները որոնց չանեղուն պաշտպանութեան ասկէց ետք ուղղակի պիտի հսկէ Պուլկար կառավարութիւնը։ Այս կարեւոր հարցին առթիւ Թանինի խմբագրապետ Հիւսէյին Ճահիտ պէյ տեսակցութիւն մը ունեցած է պուլկար պատուիրակ Մ. Լիաբչէֆի հետ որ Պոլիս եկած էր Թուրքիւպուլկար համաձայնութեան կնքման առթիւ։

Մ. Լիաբչէֆ սապէս պատասխանեց.— Առակաս խնդիր չմնաց, բաց ի երկաթուղիի խնդրէն։ Երկաթուղիի ընկերութիւնը սկզբունքի հարցի մը համար թէեւ կ'երկարաձգէ խնդիրը, բայց մենք կը փափաքինք չուսով վերջացնել։ Գալով Պուլկարիոյ կամ Պուլկարներու թագաւոր տիտղոսին, թերթերը պէտք եղածէն աւելի զբաղեցան անով։ Արդէն եւրոպական տէրութեանց ամէնքն ալ խոստացած են թէ անկախ տէրութիւն մը կրնայ իր ուզած տիտղոսը առնել։

Ճահիտ.— Կարծեմ այս խնդիրը այդչափ պարզ չէ, այլ կարեւոր է՝ թուրքիւպուլկար ազգակցութիւնը պիտի ունենայ։

Լիաբչէֆ.— Ֆէրտինանտ թագաւորին «Պուլկարներու թագաւոր» տիտղոսը երբեք չի կրնար խանգարել երկու կառավարութեանց յարաբերութիւնները։

Ճահիտ.— Դժբաղդաբար ես հակառակ կարծիքէն եմ։ Որչափ ատեն որ այդ տիտղոսը կայ՝ կասկածով պիտի նայինք իր ընթացքին և քաղաքականութեան։ Դէշ մեկնութիւններ պիտի կատարուին և իրար չպիտի հասկնանք։ Եւրոպական տէրութեանց համար կարեւորութիւն չունի այս և կ'ընդունին այդ տիտղոսը։ Սակայն բուն շահագրգռուողը մենք ենք և այդ տիտղոսը մեր վրայ խիստ անախորժ տպաւորութիւն գործեց։

Լիաբչէֆ.— Խնդիրը կը չափազանցուի։

Ճահիտ.— Այն ատեն, կը խնդրեմ, ինչ պէտք կար որ Ֆէրտինանտ թագաւոր «Պուլկարիոյ թագաւոր» անունը ասնելու տեղ «Պուլկարներու թագաւոր» տիտղոսը կուտայ իրեն։ Ասոր անպատեհութիւնները մէջտեղն են։

Լիաբչէվ.— Ասոր համար երկու պատճառ կայ, լեզուական և պատմական։ Թուրքերէնի մէջ անգամ նրբութիւնները չմտածող ժողովուրդը «Պուլկարիոյ թագաւոր» չըսեր, այլ «Պուլկար թագաւոր»։ Պուլկարիոյ մէջ ալ այսպէս է եւ լեզուին բերմամբ «Պուլկարներու թագաւոր» կը կոչուի։ Ասկէց զատ հինէն ի վեր Պուլկարիոյ ձարերը այդ տիտղոսը կը կրեին։

Ճահիտ.— Լեզուն չեմ գիտեր։ Իսկ պատմութեան գալով, այն ատենները երբ բոլոր պուլկարները միեւնոյն վիճակին վարչութեան տակ կը գտնուէին, բնական էր թէ պուլկարներու թագաւոր կամ ձար պիտի կոչուէին։ Հին ատենները ատանկ տիտղոս մը կարելի էր գործածել՝ ուրիշ վարչութիւններու տակ մնացող պուլկարներուն իրաւանց պաշտպանութեան համար։ Սակայն, այդ պարագայն, դրացի տէրութիւնը գոհ չէր ըլլար։ Հիմա մենք ալ նոյն դժգոհ վիճակին մէջ ենք։

Լիաբչէվ.— Պէ՞տք է մոռնանք թէ այս տիտղոսը Նիւթական ոչ մէկ ազդեցութիւն պիտի ունենայ։

Ճահիտ.— Այո՛։ Որչափ ատեն որ Թուրքիա զօրաւոր բանակ մը ունենայ, չենք վախնար մեր դրացիներուն մեզի հանդէպ մնացած նպատակներէն։ Վատահ եմ որ Պուլկարիա փոխանակ երեւակայական քաղաքականութեան, ճշմարիտ դիւանագիտութեան մը կը հետամտի։ Հետեւաբար, կը զարմանամ թէ ինչո՞ւ ասանկ ճամբայ մը բռնեց, երբ ատով նիւթապէս իրեն ո եւ է օգուտ չկար, ընդհակառակը մեր մէջ անվստահութիւն և կասկած յարուցանելու միջոց ունէր։

Լիաբչէվ.— Ես ալ կը ցաւիմ որ զուտ արարողութեան վերաբերեալ այս բանը՝ խնդրի մը հանգամանքը առած է։ Երկու կողմէն չարը կը պահանջէ որ այս խնդիրը ծանրացնելու տեսի չտրուի։ Պուլկարիոյ և Թուրքիոյ չարերը նոյնն են, չարերը երբ նոյնը ըլլան՝ քաղաքականութիւնները ալ նոյնը կրնան ըլլալ։ Հետեւաբար կը յուսամ թէ այս մինչդէպը երկու երկիրներուն մէջեւ յարաբերութիւնները չպիտի խանգարէ։

Կը տեսնուի թէ Պուլկար պատգամաւորը կ'ուզէ ծածկել այն առաւելութիւնը որ կայ այդ պատգամին մէջ։ Իր լեզուն դիւանագիտական ճկունութիւնով կը շարժի, զոր բնականաբար չէ կրցած համոզել Ճահիտ պէյը որ կ'ըսէ թէ «իրարմէ բաժնուեցանք, առանց զիրար համոզելու կարող եղբայրութիւն մը ձեւք բ'երելու»։

ԱՊՈՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻԶԱԳԵՏԻՆ Մ.Լ.Զ. Պաղտասէն 26 Ապրիլ թուականով հետեւեալը կը գրեն Լէվանդի.— Ամարայի մէջ Արաբներու ապստամբութիւնը զսպելու գործը վճռական քայլ մը չէ կրցած առնել։ Ողողումներու հետեւանքով, ճանհիճները ընդարձակուած են, որով զինուորները ծովեզերքէն առաջ չեն կրնար երթալ և ամէն գործողութիւն անկարելի կը դառնայ։ Համիտիէ ընկերութեան եւ անգլիական շոգենաւերը որոնք Ամարայի, Քուրթի և Ակի կարպիի առջեւ քանտարկուած են, չեն կրնար առաջ երթալ, վախնալով որ հրացանագրութեան կ'ենթարկուին ապատամբ ցեղերէն։ Այս ցեղերը որոնք խիստ թեթեւաշարժ են, յանկարծ կ'անհետանան երբ զօրքերը տեսնուին, և քիչ անդին դարձեալ երեւան կ'ելլեն։ Նաւարկելու համար, պէտք է որ ամէն նաւի քով զինուի ուրիշ նաւ մը, որ զինուորներով եւ ռազմանիւթով լեցուն ըլլայ։ Բայց այս միջոցն ալ չյուծեր հարցը, այլ Պասրայի հետ հաղորդակցութիւնները հաստատելու համար, պէտք կայ կացութեան բարելաւման։ Հետզհետէ սա համոզումը կը զրաւնայ թէ նախընտրելի է Արաբներուն հետ բանակցութեան մտնել և վէճը քննել, որովհետեւ, զինուորական ուժը անբաւական է հոն և երկրին վիճակը կը դժուարացնէ չարժուելիները։ Ողողումներէն Տիգրիսի մէջ քանի թումբերը փլան և արմտիքի բերքը մեծապէս վնասուեցաւ։

*** Քուրիէ տ'Օրհան այս ապստամբութեան մասին հետեւեալ տեսութիւնը կ'ընէ.— Միջագետքի մէջ Արաբ եւ Քիւրտ ցեղերու ընդհանուր ապստամբութեան մասին պատճառը այն չէ որ այդ վայրենաւորները կը հաւատան թէ կառավարութիւնը անկարող է զիրենք զսպելու։ Աւելի զօրաւոր պատճառ մը կայ զոր պիտի փորձենք քննել։ Այս ցեղերուն կազմակերպութիւնը ժամանակին աւատական դրութեամբ էր, որով կարգ մը ընտանիքներու տրուած էր իշխանութիւն եւ իրաւարարի հանգամանք։ Կառավարութիւնը չէր յաջողեր այս իրարմէ անկախ խումբերու պետերուն վրայ դրական տիրապետութիւն մը հաստատել։ Այս ցեղերը թէեւ իրարմէ անջատ, սակայն, օր մը միանալով, կրնային վտանգաւոր ուժ մը դառնալ։ Ազատել Մէհմետ եւ Ապտիլ Ազիզ Սուլթանները իրենց այս կացութեան մէջ կարգ կանոն դնել փորձեցին ցեղապետներուն իրաւունքները պզտիկցնելով եւ զանոնք կարելի Ղաձին չափ հեռացնելով աւատական դրութենէն, առնոր տեղ դնելու համար կառավարութեան ուղղակի իշխանութիւնը։ Ապտիլ Համիտ, ընդհակառակը, յուսալով այս պզտիկ բռնապետներէն իրեն համար հաւատարմական գործիքներ շինել, շնորհներ կ'ընէր անոնց, զանոնք կը հրաւիրէր իրեն այցելելու, անոնցմէ հիմնելագործքեր կը կազմակերպէր, բանակին սովորական շրջանակներէն դուրս։ Այսօր, ազատական բէժիմին նպատակն է ջնջել հին աւատականութեան ամէն հետք եւ կայսրութեան բոլոր տարրերը նոյն օրէնքին ենթարկել։ Կը հասկցուի որ, այդ օրէնքի վերի Քիւրտ եւ Արաբ ցեղապետները կ'ըմբոստանան կառավարն իշխանութեան դէմ որ իրենց ազդեցութիւնը կը քանդէ։ Անոնք կ'ուզեն հաւատցնել թէ իրենք կարող են դիմադրելու եւ թէ կառավարութիւնը պիտի պարտաւորուի օր մը իրենց հետ բանակցութեան մտնելու։ Իբր միակ պատասխան, կառավարութիւնը պէտք է զօրաւոր բանակ մը ղրկէ այդ կողմերը, հոն իր կարողութիւնը ցոյց տալու եւ հասկցնելու թէ իրմէ գատ ուրիշ իշխանութիւն ճանչնալու բացարձակապէս տրամադիր չէ։

ՀԱՅԻՆ ԳԻՒՂ.— Քաղաքականութիւնը գրեց Բ. Դրան թէ հացին գինը կարելի է 35 փարայէն 50 փր.ի իջեցնել։

ՇԷՐԻԱԹԻՆ ՇՈՒՐՋ.— Բօլիդիճի Բօrka Բօնisկնց թերթը կը յայտարարէ թէ ի մօտոյ հրատարակուի նոր Շէյխ-իւլ-Իսլամ Սաֆիպ Մոլլայի մէկ կարեւոր յայտարարութիւնը։ Վերջին ապստամբութիւնը առաջ բերող պատճառներուն մէջ կարեւոր տեղը կը բռնէ սա՝ դժգոհութիւնը թէ նոր Բէժիմը շատ մը կէտերու վրայ հակառակ է Շէրիաթին, և ասիկա միշտ անաւորը զինք մը պիտի ըլլայ Սամանադրական կառավարութեան թշնամիներուն ձեռքին մէջ։ Հետեւաբար Շէյխ իւլ Իսլամը որոշեց շրջաբերական նամակ մը հրատարակել պետութեան բոլոր գաւառներու Իւլէմաներուն, որով ցոյց պիտի տրուի թէ ամբաստանութիւնը բոլորովին անհիմն է, և խնամով բաղդատութեան պիտի դրուի Սամանադրութիւնը Դուրանի օրէնքին հետ։ Ակնկալ զատ, այս նամակին մէջ Իւլէմաներուն կը յանձնարարուի որ յորդորներ կարդան Իսլամներուն լաւ վարուելի մասին ցեղերուն հետ, և յայտարարել թէ այս մասնութիւնը խանգարելու ձգտող ո եւ է ընթացք վերջին ատիճան պախարակելի է։

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ.— Տակաւին լուծուած չէ Երեսփ. Ժողովին անդամներէն նախարարական խորհրդական ընտրելու խնդիրը։ Ասիկա ներքին քաղաքականութեան մէջ փչոտ գործ մը եղած է։ Տարակոյս չկայ թէ նոր ոգիով եւ նոր կրթութեամբ հասած երիտասարդ խորհրդականներ Բ. Դրան մէջ տարբեր կերպով սահմանադրական եռանդ մը պիտի բերեն։ Բայց նախարարութիւնը չի հաւանիր ցարդ։ Զենք գիտեր թէ երբ Երեսփ. Ժողովը որոշէ, Դարլիճը ի՞նչ իրաւունք ունի մերժելու եւ կամ ի՞նչ անպատեհութիւն կը տեսնէ այս անուանումներուն մէջ։ Վիեննայի թերթերը կը յայտարարեն թէ Մեծ Եպարգոս Հիլմի փաշա համամիտ է այս կարգադրութեան, և իր դիրքը այս կերպով զօրացած է Խորհրդարանին մէջ։ Երեսփոխաններէն նախարարական խորհրդական ընտրելու գործին մասնաւորապէս կը հակառակին եղեր) նախարարներէն Ֆէրիտ փաշա եւ Նորատունկեան էֆ.։

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՔՕՄԻՏԷԻՆԵՐՈՒ ԶԵՐԲԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ.— Իբէքի, Տիարքօվայի, Բրիզրէնտի և Քէօբրիւլիւի ոստիկանական քօմիսէրները ձերբակալուած են իբրեւ կասկածելի բէսքիսնէա։

ՇԱՄԲՈՒԵԼԻՔՆԵՐԸ.— Նախարարութեանց նոր կազմակերպութեան պատճառաւ գրէթէ 27,000 զինուորական եւ քաղաքային պաշտօնատարներ պիտի ճամբուին կամ հանգստեան պիտի կոչուին։

ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԵԱՆ հրաման արուեցաւ ընդունիլ այսուհետեւ Պուլկար թագաւորութեան զինանշանը կրող անցագիրները։

ՆՈՒՍԵԱՆ ԵՒ... «ԼԱ ԹԻՒՐԻՔ»,— Լա Թիւրքի կը ծանուցանէ թէ երկար տարիներ կատարուած փորձերը թոյլ կուտան հաստատել թէ լուսնոտութիւնը կը բուժուի նուսխալով, որ հիւանդներուն կը տրուի վիզը կախելու համար, եօթը օր իրարու վրայ օրինութիւններ տրուելէ վերջ։

Լա Թիւրքի կ'ըսէ որ պէտք ունեցողները երթան Ֆաթիհ, Գարա Տէնիզ, Պալ քուրչունլու-մէրտէսէն, Հաճի Մէհմէտ Մուխթարի։ (Բառական... Լա Թիւրքիէն խորհուրդ կուտանք Լա Թիւրքի՝ այդ նուսխալէն հոտ մըն ալ իր վիզը կախել։ Թերեւս բուժուի իր կողմնակցական մոլութենէն...։

ՄԱՄՈՒԱՒՈՐ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— Սուլթան Մէհմէտի գահակալութիւնը եւրոպական արքունիքները ծանուցանելու համար երկու մասնաւոր պատուիրակութիւններ կազմուած են։ Առաջնայնմէ մէկուն նախագահն է կրթական նախկին նախարար Զիա փաշա, իսկ անդամներն են Ա. զօրաբանակի ոստայակոյտի նախագահ Խալիլ փաշա և Ա. սենեկապետ Լութֆի էֆ.։ Իսկ Բ. պատուիրակութեան նախագահն է Լոնտոնի դեսպան Թէվֆիգ փաշա, և անդամներն են Դարբիէլ էֆ. Նորատունկեան և ոստիկանական նախորդ նախարար Սամի փաշա։ Ա. պատուիրակութիւնը նաեւ Վիեննա, Պերլին և Բեղերսբուրգ պիտի երթայ, ուր Զիա փաշա պատուիրակութենէն պիտի բաժնուի, որուն մնաց անդամները պիտի երթան Սթօքհօլմ, Քօբէնհակ, Լահէ, Պեկրատ, Պուքրէշ, Զեթինեէ և Աթէնք։ Երկրորդ պատուիրակութիւնը նախ պիտի այցելէ Հռոմ, Բարիզ և Լոնտոն ուր պիտի մնայ Թէվֆիգ փաշա, և միւսները Պրիւքսէլ և Մադրիտ պիտի երթան։

ԱՌԱՋԻՆ ՎՃԱՐԸ.— Սապահ կ'իմանայ թէ Սելանիկ, Ալաթինի ծովեզերեայ ապարանքը ընակող Ապտիլ Համիտ իբր առաջին վճարում՝ Պոտոթեան Դանձուն անուան մէկ միլիոն ոսկիի չէք մը առած է։

ԸՄԲՈՍ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐԷՆ մաս մը Տրապզոնի մէջ ձերբակալուելով, ճամբայ հանուած են դէպի Պոլիս։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ԱՏԵԱՆԻՆ առջեւ դատուեցաւ մաքսակին տասերեք բեռնակիրներ որոնք բեռնակիրները գործադուլ ընելու մղած էին և երկրին անդորրութիւնը խանգարելու յանդգնած։ Ամէնքն ալ ցմահ լեռնագործութեան դատապարտուեցան։ Ատանց կէսը Ափրիկեան Տրիպոլիս և միւս կէսը Ֆիզան պիտի աքսորուին։ Առջի օր թէեւ նաւահանգիստ տարուեցան, բայց չոգենաւը մեկնած ըլլալով, դատապարտեալները բանտ վերադարձուեցան և Բ. օր պիտի ղրկուին։

ԱՅՆ ՌԻԱՔԻՍՕՆԷՌՆԵՐԸ, որոնք Տիարպէքիրի մէջ կը գտնուին, անմիջապէս պիտի զսպուին զինուորական միջոցներով, առնոց խռովարարական արարքներուն տեղի չտրուելու համար։

ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԻ ԹԷԶԳԷՐԷՆՆԵՐԸ.— Օսմանցիներու մարդահամարի թէզգէրէններու Թուրքան՝ գաղնկեց սուլթանինը ըլլալուն, նոր թէզգէրէներ պիտի պատրաստուին և հիներուն հետ պիտի փխուին։

ԴԱՀԻՃԸ.— Լա Թիւրքի կ'իմանայ թէ դահիճը յառաջիկայ Բ. օր Խորդարանին պիտի ներկայանայ իր ծրագիրը պարզելու համար, որով վերջնապէս պիտի ճշդուի դահիճին ընթացքը։

ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ պիտի հատատուի Ֆէէիմ փաշայի ապարանքին մէջ, որ այս նպատակով վարձուած է, ոստիկանական նախարարութեան կողմէ։ Ուսուցչական մարմինը պիտի կազմուի մէկ քանի օրէն և դասախօսութիւնները պիտի սկսին Յունիս 1ին (Հ. Տ.)։ Կ'ըսուի թէ վարժարանին Տնօրէն պիտի կարգուի հաղարապետ Հայաստ պէյ։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾՈՅ ՊԱՇՏՕՆԱՏԱՆ ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ.— Արտաքին գործոց նախարարը առջի օր հրաւիրեց բոլոր դիւանապետները որ դաւառապէս յայտնեն իրենց դիւաններու պէտքերը։ Այդ դիւաններն են՝ արտաքին թղթակցութեան թուրքերէնի թղթակցութեան, թարգմանութեան, օտար մամուլի, հաշուակալութեան, հպատակութեան, հիւպատոսարաններու, պաշտօնէութեան, արարողապետութեան, իրաւագէտ-խորհրդականութեան եւ վաճառականութեան դիւանները։

ԵԼՄՍԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ.— Եւմտական նախարար Բիֆաթ պէյ առջի օր իր ապարանքին մէջ տեսակցեցաւ նոյն նախարարութեան այլեւայլ դիւանապետներուն հետ՝ ի գործ դրուելիք բարենորոգումներու մասին։ Այդ բարենորոգմանց համաձայն, 600ի չափ պաշտօնատարներ, մանաւան

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՍԵՄ ՅՈՒԼԱՐԱՆ ՅԱՎԵՐԳԱՆ ՅԱՒԻՒՆ
Սիրտէն, Իլուսէնեթիկեար գողոց,
Ժուսվալ Յաուէսի Թիւ. 189

Ցաւագնակցութիւնը՝ դէպ հոլովելու զգուանքներէն, գնոյց ազատենէն, լռասով մարելու եւ արքեան տասարն անելու ձուլելիքն կը գանգատէին։ Այս գանգատներուն քաջութեամբ ալ նաբատաս ուրշով, «Սամանեան Էսկիզարիան» ասանուած մեծ ձուլարան մը հրնուած է Կ. Գոլոն, Սիրտէնի, Հաճա Իսկա, Ինչասալիկեար փղոց, Իրուվայ ճասոնոր, թիւ 15, ուր կը պատրաստուին ամէն լեզուի եւ բոլոր ձուլարան տասարք։

Ուրեմն զգայն եւ վերջերս վերազրուած արուեստագէտ մը Ֆրանսայէն նորագոյն մագմաներ մրարեր բերած, գիրագրերը, Հայերէն եւ Թուրքերէն ասէն բանալիի վրայ, գիրերը գեղագրած եւ այս գիրերը վարպետներու կողմէ «Չերկեզ»ի վրայ փորագրուած են։

Դրը ձուլելու ասարն Կ. Գոլոյ են հարատ եւ աբուեստագէտ վարպետ մը հոս ընդունած ըլլալով, յոյնալը սրբէ ձուլարաններու պէս ալեկոծներու չի ձգելով, ինք անձամբ գործին դուռքը կը դառնար։

Դէրերը՝ երկու տեսակ մեծագէ ձուլել ուզողական եղած է, բայց գիմանալու եւ հաղարաւոր ըլլալու հատար, երբորդ մեծագ մ'ալ կը տրուի, եւ ծանրանալ չի վարելով, այս մեծագներուն ասանէն լաւ եւ ամենէն մաքուրը կը դարձնելի եւ յանդարդաց դէրերուն հատար գիրներն ալ բոլոր չպիտաց են։ Դաւաթ յանձնարարութիւնը գաւուսարդ եւ անիրաւ կը գտնուրեն։

ՏՈՒԹ. ՅԻՒՐԱՆ ԷՖ. ԹԱՊԻԿՕՆ
ՍԵՐՈՒԹ ԼՈՒՍԱՆԻՈՒԹՅԱՆ ՍԱՍՆԱԳԷՏ

Ամերիկեան բժշկական հանձնարարանի լրագրաւորը 18 տարուան իր գործունէութեամբը արդէն ծանօթ Ամերիկեան եւ Անգլիական նորագոյն մեքենաներով չորս գործարը եւ ազայոյ, ընդարձակ սառնարան յատուկ ամէն տեսակ ներքին դեղանոց բաղադրութիւններու բաժնելու, սոյնպէս Սուրբիկեան սրբարեալ եւ լաւ ազատագոյն ամենազգի գրասեղ դեղանոցներու եւ մարդկային ազատագոյն օգնութեան Յիրեան եկ. Ամերիկեան սուգարբերը օլուալա, թարգ օլուլորը՝ 100տ 10 թէեսրնաբ նագարէ վէ նախաց Ցերասաեր Թրնարեր Օտաբելա Սուգավելաբ սուտարբերեր դրանէն մուսաստագ քէփաբերը գտնելի հասիւս Թէլեղրաֆ վէ Բօսթա սէդրերեր մէջերը բաբերեր մրրեանց ցանելու եւ գանգատաբ եյլեսելերի բլան օլունը։

7 մայիս 325

ՅՈՒՍԻՍ ՍԷՔՍԱՐԼԷՐԻՆՏԷՆ

Բօսթա վէ Թելեղրաֆ նէզարեթիր պէնամ նէզարեսնէ նէզարէթ վէ երգանա վէ սիւրբան տասլարը բլան մրարեն գանգատ նալէրանէ վէ քէրբիւրլանէ, գոլբուլ գանարն վէ ասանալա վէ բօրի տանբօ վէ ասլարլար սեկէրի սրանագասա գասալարգէանան, թանգով օլանարքն՝ սէգեանա սիւսանէ վէ բէրլանարը գէօրսեգ վէ չերարերը գրանագասը տանարագ բէրարէ սեօրգրօ գարարարի սրբանգարեգ գէգրարի գանարգ գանարգ գանարգ